

ימ"ס צנניס
מק"ט 835

מוגבל

מפקדת קצין חינוך ראשי - ענף תורה והסברה

ספטמבר 1990

תשרי תשנ"א

חונשבים

דף לעניינים שעל הפרק 36

17 שנה למלחמת יום הכיפורים

נצורים בתל סאקי

ב־6 באוקטובר 1973 פרצה מלחמת יום הכיפורים. המתקפה המצרית־סורית מצאה את ישראל מופתעת מן המהלך וזלא הכנה צבאית נאותה. בחזית הסורית הביאה פריסת כוחות האויב לנתק בין שרשרת מוצבי הגבול לבין כוחות צה"ל הבולמים. אחד מאותם מוצבים מנותקים היה תל סאקי. סיפור לחימתם, עמידתם וחילוצם של לוחמיו יובא בדף זה.

פתחה מצרים בפעילות בינלאומית ובינערבית נרחבת. סאדאת הצליח לשכנע את עמיתיו, מנהיגי מדינות ערב כי פניו אינו מועדות להגמוניה בעולם הערבי, וכל כוונתו לאחד את הערבים למאמץ המלחמה בלבד.

המלחמה נועדה להתחיל באחד מימי חודש מאי 1973, אלא שבגלל ועידות הפסגה הצפויה בין ברזנייב וניקסון (יוני 1973) דחה סאדאת את פתיחתה. ביוני 1973 ביקר סאדאת ותיאם את מהלכי המלחמה עם נשיא סוריה. באוגוסט התקיימה באלכסנדריה פגישה סודית בין ראשי הצבאות, ובתקופה זו נקבע כי המלחמה תפרוץ באוקטובר, כשהירח יהיה מלא והגיאיות בתעלה תתאים לצרכי הצליחה.

בצד התוכנית הצבאית הוכנה תוכנית הטעייה שהיתה חיונית בעיקר בחזית המצרית. התוכנית כללה הדלפת מידע לא נכון לעיתונות ולאנשי הצבא. וכן ארגון מתואם ומפורט של תנועה לקו החזית במסגרת תרגיל מפקדות. רק חלק מהיחידות שנעו אל החזית הוחזרו לעורף בלילה. האחרות נשארו על קו המים.

המלחמה פורצת בחזית המצרית

ב־1 באוקטובר נפגשה מועצת הכוחות המזוינים עם סאדאת לתיאום סופי ב־3 באוקטובר יצאה משלחת תיאום ממצרים לסוריה ונקבעו הפרטים האחרונים. לשתי החזיתות הובאו כוחות והועמדו במצב הכן.

ב־5 באוקטובר יום ו' הורה הרמטכ"ל לצה"ל להיכנס לכוננות ג'. אותו יום הוסיפו לזרזו ידיעות על המתרחש בחזיתות השונות. המטה הכללי עדין טען כי אין זו הכנה למלחמה אלא תרגיל מפקדות מצרי. **ביום הכיפורים, בשעה 04:30** בבוקר, הגיעה הדיעיה האחרונה והמוסמכת ביותר. נאמר בה כי המלחמה תחל באותו יום לפני שקיעת החמה. ההפתעה היתה מוחלטת. בבוקר יום הכפורים החליטה רה"מ גולדה מאיר בהמלצת הרמטכ"ל על גיוס מלא של חיילי המילואאים, אך שללה הצעה למתקפת מנע מקדימה של חיל האוויר. הממשלה כונסה לשיבה מיוחדת בשעות הצהריים. מנעים קויימו עם מזכיר המדינה האמריקני ועם שגריר ארה"ב בישראל ונעשה ניסיון להזהיר את המצרים באמצעות, אך לשווא. **בשעה 14:05 פרצה המלחמה.**

המתקפה הסורית המטרה – כיבוש הגולן

רמת הגולן נכבשה מידי הסורים במלחמת ששת הימים. הסורים הקימו מערך הגנה לאורך "הקו הסגול". שטח הפקר צר ומשקיפי או"ם חצו בין הצבאות. צה"ל נהנה מיתרון קרקעי ברמת הגולן. פריסתו לאורך החזית על קו פרשת המים היקנתה לו שליטה בתצפית ובאש על המרחב הסורי.

ההערכות הסורית

בקיץ 1973 קיצצו הסורים במפתיע את כוחותיהם ברמת הגולן, אולם **מספטמבר הוחל** בליבוי מחדש של קו החזית. לקראת סוף ספטמבר כבר היו בקו החזית 3 דיביזיות חי"ר כ־670 טנקים וכ־100 סוללות ארטילריה. ההיערכות הסורית נצפתה ע"י כוחות צה"ל מן היבשה ומן

בריה"מ משתמשת במצרים ככלי לצרכיה האסטרטגיים. היחסים בין מוסקבה לקהיר החלו להתערער.

באוקטובר 1971 ביקר סאדאת במוסקבה, בנסיון לטהר את האווירה ולהשיג לארצו סיוע צבאי. סאדאת ביקש גם לחדש את הלחימה בישראל. הוא הורה למטכ"ל המצרי לתכנן התקפה אווירית על שארם אישייה בגל של 50 מפציצים. מלחמת הודו־פקיסטן, שפרצה **בדצמבר 1971** עיכבה את הפעילות הצבאית והמדינית. סאדאת הניח בצדק, כי תשומת־הלב העולמית לא תופנה למזרח התיכון.

בפברואר 1972 ביקר סאדאת שוב במוסקבה, אך חזר מאוכזב למצרים. נראה היה לו, כי עניין המזהית נדחק לקרן אווית. הוא ציפה לפגישת הפסגה בין ברזנייב וניקסון בחודש מאי, וכאשר זו איכזבה אותו בחוסר התייחסות שהתגלה בה לענייני המזרח־התיכון נקט צעד שהפתיע את העולם כולו.

ביולי 1972 הורה לפנות את היועצים הצבאיים הסובייטים ממצרים. צעד זה פורש (גם בישראל) כהחלשה ניכרת של הצבא המצרי. למעשה החליט סאדאת לצאת לפעולה צבאית בעזרת נשק סובייטי בהנחה שמעולה כזו תניע את ארצות הברית למעורבות יתר בסכסוך במזרח התיכון – כנגד ישראל.

באוקטובר 1972 שופרו יחסי קהיר־מוסקבה בתיווך סורי. **בראשית 1973** ביקר במוסקבה שר המלחמה המצרי, **אחמד איסמעיל**. לאחר הביקור החל לזרז למצרים נשק חדיש, שכלל גם טילי "סקאד", "פרוג" ו"קלט".

מצריים נערכת למלחמה

באפריל 1973 החליט הנשיא המצרי לצאת למלחמה, לאחר שחודש קודם מינה עצמו לנשיא ולראש־ממשלה, "כדי להכין את העימות הצבאית". כבר **בינואר 1973** כינס סאדאת את מועצת ההגנה הערבית והורה לה להכין תכנית למלחמה.

התכנית הבסיסית

התכנית הבסיסית היתה לצלוח את תעלת סואץ לכל אורכה (160 ק"מ), כדי לאלץ את צה"ל לפזר את כוחות השריון, האוויר והחי"ר שלו לאורך הקו כולו ולמנוע ממנו לרכז מאמץ גדול במקום אחד. נסללו מאות קילומטרים של דרכים אל איזור התעלה. הוכנו משטחי צליחה רבים. נרכשו אמצעי גישור וצליחה והוקמו מחסני מזון ותחמושת לאורך הקו. במקביל למאמץ הצבאי

המהלכים שקדמו

מצרים יוזמת מלחמה

פרוץ מלחמת יום הכיפורים, מצא את מדינת ישראל כשהיא שרויה באווירה של שאננות ורגיעה, ללא הכנה צבאית נאותה. למתקפה המצרית־סורית קדמה תקופה של קיספאון מדיני מתמשך, שהחל מסיימה של מלחמת ההתשה.

מלחמת ההתשה הגיעה לסיימה ב־7 לאוגוסט 1970, עם קבלת ההחלטה בדבר הפסקת אש בין המדינות הלוחמות – ישראל ומצריים.

בספטמבר 70, מת **גמאל עבדאל נאצר**, יורשו, **אנואר סאדאת**, איים פעמים אחדות שלא יאריך את תוקף החסכם אך הוא לא מימש את אומינו. מהלך זה פורש בישראל כביטוי לחולשה צבאית ופוליטית. כאשר קבע סאדאת כי שנת 1971 תהיה "שנת הכרעה" בין הסדר לבין מלחמה התקבלה ההכרזה בישראל בזלזול בישראל – שררה תחושה של בטחון עקב ההישגים המפוארים של מלחמת ששת הימים.

בישראל

ממשלת **גולדה מאיר** בה כיהן משה דיין כשר הבטחון היתה קשוחה בעמדותיה כלפי מדינות ערב, בהישענה על כוחו הגובר והולך של צה"ל, הגבולות שנחשבו בטוחים והעומק האסטרטגי.

במצרים

עוד בימי חייו שקד נאצר על תיקון הליקויים הקשים שנתגלו בצבאו במלחמת ששת־הימים. יורשו, סאדאת, המשיך בכך משך השירות הוארך לתקופה בלתי־מוגבלת והושם דגש על העלאת איכות כוח האדם בצבא המצרי.

מצריים – ארה"ב

נאצר הניח, כי רק ארה"ב תוכל לשכנע את ישראל לסגת משטחים שכבשה במלחמת ששת־הימים, וכבר **ב־1970** פתח במגעים עם הממשל בוושנינגטון, על אף המעורבות הסובייטית המאסיבית במצרים.

באותה תקופה העלה שר הבטחון משה דיין הצעה לפיה ייסוג צה"ל מגדות תעלת סואץ ויאפשר פתיחת התעלה לשיט. הצעה זו נדחתה בישראל על הסף ולא נדונה בשום פורום מוסמך.

מצריים – ברית המועצות

המצרים גילו מורת רוח מההתנהגות הסובייטית. סאדאת הנשיא המצרי, העריך, כי

הקרב על תל סאקי

רקע

הכוחות הסוריים תקפו את ישראל ממזרח למערב בשלוש גזרות.
 גזרת צפון הרמה שם עמדה במגנה חטיבה 7.
 גזרת מרכז הרמה (חושניה נאפח)
 גזרת דרום הרמה ובין תל פארס לתל סאקי.

דרום הרמה

הכוח הסורי בגזרה הדרומית הצליח לפרוץ בציר הנפט, כאשר הוא נלחם בכוחות הקטנים והמפוצלים של חטיבת ברק. בלילה של ה-6 באוקטובר הצליחו להיאחז בגזרה הדרומית של רמת הגולן ולהתקרב למחנה נאפח שבמרכז הרמה. שרידי חטיבת ברק נסוגו נאפח שבמרכז נאלצו לסגת גם מצומת דרכים חשובה זו. למעשה חדלה חטיבת ברק מן היום השני למלחמה לתפקד כחטיבת שריון עד תום המלחמה.
 מתחילת המלחמה עמדו 17 המוצבים שלאורך קו הגבול באש תופת. כל המוצבים נותקו מעורפס ונלחמו כמעט ללא סיוע, חוץ ממחלקות הטנקים הצמודות שנאבקו באש הסורית. 3 מוצבים מוני מלוחמיהם, אחד נפל (החרמון); האחרים הוסיפו ללחום בשיריון ובחי"ר הסורי. גודל 50 החזיק את מוצבי דרום הרמה בעזרת שתי פלוגות. כל מוצב אויש במספר חיילים שנוע בין 18-3 חייל. בנוסף לישיבה במוצבים בוצעו תצפיות. אחת מהן היא התצפית בתל סאקי בה נעסוק.

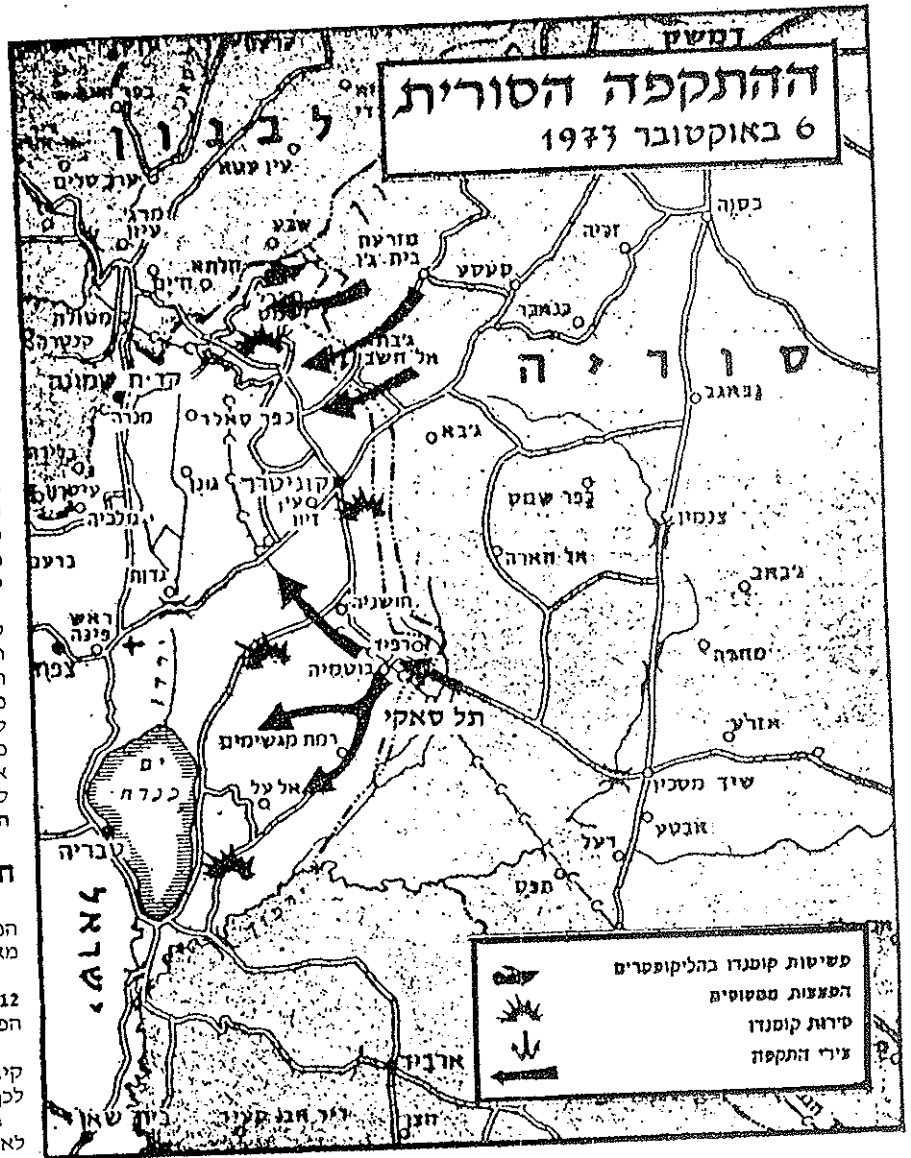
תל סאקי - שעות ראשונות

מוצב תל סאקי ממוקד על תל החולש על הכביש המוביל מרפיז לרמת מגשימים ומאפשר תצפית מאיזור רמת מגשימים צפונה.
 כוח מגדוד 50 הגיע לתל ביום הכפורים בשעה 12 בצהריים בשני זחלמים. סגן מנחם קיבל את הפיקוד על הכוח המשולב שמנה כ-20 חיילים.
 מפקד הגדוד היה יורם: "ייה" בנינו, אשר קיבל את הפיקוד על הגדוד ימים ספורים קודם לכן לאחר פציעת המג"ד הקודם בתרגיל צניחה. בשעה 13.50 החלה הרעשה ארטילרית סורית לאורך גזרת רמת הגולן. ההפגזה מצאה את חיילי המוצב בלתי מוכנים ומופתעים.

לינוי, אחד מחיילי המוצב סיפר: "בשעה 17:45 פסקה האש. יצאנו החוצה וראיתי לפנינו שלושה טנקים ישראליים, שהתמקמו ליד ציר המערכת וידו במטרת שמעבר לואדי הרוקאד. בקשר שמענו על חדירות רציניות של הסורים".
 ידוע היה על פריצת כוחות סוריים לגזרה הדרומית אך היקף כוחותיהם עדיין לא היה ידוע באותה שעה.

לפנות ערב ניתנה פקודה לסגת מחלק ממוצבי דרום הגולן. שאר המוצבים לא התפנו, מכיוון שהיו בהם פצועים, או שכוחות השיריון והחרמ"ש לא הצליחו לחבור אליהם.

באיזור תל סאקי היה כוח טנקים מחטיבה 7 תחת פיקוד חטיבת ברק, שתפקידם היה לנוע לדרום הרמה. תוך כדי התנועה דרומה ניסה הכוח לעלות לתל ולעזור לכוחות ששהו שם. אולם בדרכם נתקלו בשדרת טנקים סוריים שחדרה לאזור. בעקבות ההיתקלות איבד הכוח שלושה טנקים וחלק ממנו הצליח להגיע לתל.
 בשעה 23:55 זיהו לוחמי התל שיירה של נגמ"שים סוריים שנמצאו על הכביש מתחת למוצב. הטנקים שעל התל פגעו בשיירה ומנעו ממנה להגיע לרמת מגשימים. חיילי השיירה הפגועה התארגנו למארבים על הדרך ויצרו איום על התל. אליו טרם העזו לגשת. בעקבות ההתקלות בכוחות אויב על ציר המערכת בכוח רמת מגשימים נשלח נגמ"ש בפיקודו של בני חנני להציב מארב באזור

מפוזרות לאורך הקו חיילי החי"ר גולני ונח"ל מוצנח איישו 17 מוצבים בצפון הרמה מרכזא ודרומה.

הכח הסורי

הכוח הסורי מנה: 3 דיוויזיות ממוכנות, 3 דיביזיות משוריינות, 36 סוללות טילים נגד מטוסים ו-200 סוללות ארטילריה.

המלחמה פורצת בחזית הסורית

ביום הכיפורים לפנות בוקר, כאשר ברור היה למעלה מכל ספק שעומדת לפרוץ מלחמה, הורה הרמטכ"ל לחיל האוויר להכין מהלומת מנע על סוללות הטילים הסוריות. היה ברור כי הסכנה העיקרית היא בגולן, בשל קרבת החזית לשובים האזרחיים בגולן, בעמק החולה ובגליל העליון. הוצאה פקודה לפינוי האזרחים מרמת הגולן (חלקם נטשו את בתיהם תחת האש הסורית). סמוך לשעה 14:00 בעוד הכוחות הישראליים עסוקים בהכנות פקודות לקראת הקרב הצפוי חצו 100 מטוסי "סוחוי" ו"מיג" סוריים את "הקו הסגול" ותקפו את מחנה המפקדה בנאפח, את קווייטרה, תל-אביטל ומתקנים ויחידות ברמת הגולן.

האוויר. ב-24 בספטמבר, בדיון מטכ"ל, הביע אלוף פיקוד הצפון את דאגתו מהמצב בקו. האלוף חופי הסתייע בשר הבטחון, משה דיין, שהוטרד גם הוא מן ההיערכות הסורית.

ב-26 בספטמבר ערב ראש השנה יצא שר הבטחון לסיור בגולן ובאמצעות כלי התקשורת הזהיר את הסורים מפני הרפתקאות צבאיות. ההנחה הייתה שהסורים עלולים לפתוח בתקרית גדולה - "יום קרב" - שיסתיים לעת ערב. פעולה כזו הייתה צפויה בעקבות קרב האוויר הגדול שהתרחש ב-13 בספטמבר בשמי לטקיה, במהלכו הופלו 13 מטוסי "מיג" סוריים. בגבול הצפון ננקטו אמצעי כוננות. בין השאר הוכרז על כוננות התל מערב ראש השנה. במסגרת הכוננות הוגברה העתודה להשלמת תעלות נ"ט, נזרעו מוקשים ואוישו מיבני גיוס ליחידות מילואים. אנשי חטיבת השריון 7 הועלו צפונה והפעילו טנקים של חטיבת שריון אחרת.

הכח הישראלי

ביום הכיפורים מנה הכוח הישראלי ברמת הגולן שתי חטיבות שריון: חטיבה 7 בצפון הרמה וחטיבת ברק בדרום הרמה. 11 סוללות ארטילריה

□ על הגבעה הסלעית היו 50 חיילי חי"ר.
 □ בשטח הפתוח מצפון לסלעית היו מאות חיילי
 חי"ר ונגמ"שים רבים.
 □ מצפון היתה חטיבת שריון סורית.

במצב זה נע הנגמ"ש על דרך עפר צפונה, כאשר הגיע הנגמ"ש למרגלות הגבעה המסולעת נפתחה עליו אש חזקה מלפנים. כתגובה לאש, קפץ הכוח מהנגמ"ש ונע משני צידיו. סמל הכוח טיחר באש את מדרונות הגבעה בסיוע הכוח מהמוצב. הכוח התקדם עד שהגיע כמעט לפסגת הגבעה, אז לפתע פסקה אש המק"כ, והנגמ"ש החל להדרדר עד שנתקע באבן ונעצר. על הכוח נזרקו רימונים. בשלב זה הופסקה ההסתערות והחל שלב חילוץ הכוח.

פתח הבונקר בתל סאקי

חילוץ כוח כנען

לכוח היו שלושה הרוגים, פצוע קשה ומספר פצועים קל מרסיסים, שהמשיכו לתפקד כרגיל. במהירות ותחת לחץ כבד העלו החיילים הבריאים את הנפגעים לנגמ"ש תוך כדי נסיון לחלץ אותם. אותו זמן הופגז הכוח באש מרגמות, וטנקים סוריים התקרבו לעברו. הנגמ"ש חולץ לבסוף ופנה דרומה במטרה להגיע למחפורות הטנקים שמדרום לתל סאקי. תוך כדי תנועה נתקל הכוח שעל הנגמ"ש בטנקים סוריים. עוד לפני שהותקפו קפצו כן הנגמ"ש, אולם אחד החיילים נהרג וסגן כנען נפצע בפעם השנייה. ארבעת הלוחמים, שלושה מהם פצועים, עלו לתל סאקי לכוון המדרון המזרחי והסתתרו בבונקר, שבצד זה. לחיילים במוצב עצמו לא היה קשר עין עם הכביש, העובר מתחת לתל מקום בו הותקף הנגמ"ש. סגן מנחם מפקד הכוח, ידע על קיום הנגמ"ש, אולם לאחר שאז ירד מהכביש לא ידע מה עלה בגורלו. חוסר הבהירות העכיר את מורל היושבים בבונקר. בתל סאקי נמצאו באותה עת לוחמים בשני בונקרים שונים. קבוצה של לוחמים בפיקודו של סגן מנחם ישבה בבונקר המערבי. קבוצה שניה של לוחמים בפיקודו של סגן כנען, ישבה בבונקר המזרחי. כוח אחד לא ידע על הימצאות הכוח האחר.

סגן כנען. הכוח שנע על גבי נגמ"ש, נועד לתגבר את אנשי מוצב תל סאקי ולנסות לחלץ אותם. כוח כנען מנה 11 חיילים. הכוח נע על ציר הכביש צפונה לתל סאקי. בהיות הנגמ"ש כ-200 מ' דרומית לגבעה המסולעת סימן להם סגן מנחם (מפקד הכוח בתל) לרדת מהכביש. במצב זה ירד הנגמ"ש מהכביש מארחה והחל לנוע לכוון הגבעה המסולעת על דרך עפר המקבילה לכביש. מפקד הנגמ"ש סגן כנען, לא ידע מה מצב האויב בשטח, אולם מדברי מפקד הכוח בתל-סגן מנחם, הסתבר לו כי:

□ מדרום לגבעה הסלעית היו כ-40 חיילי חי"ר סוריים

בכניסה למשק. בעקבות הנגמ"ש של בני נשלח זחלים שני לסיוע עד אשר פונה אחרון האזרחים מרמת מגשימים (4 לפנות בוקר). במקביל קיבל מפקד כוח הטנקים סגן דני, ששהה על התל הוראה לטהר את כוחות האויב שנעו על ציר התנועה. כבר בירידתו מהתל נפגע חלק גדול מהטנקים שלו ממארב סורי שהוצב במקום. חלק מהחיילים נפגעו ונהרגו והיתר התפזרו. חלק חזרו לבונקרים שעל התל. אחרים ניסו לנוע לכיוון כוחותינו ונפלו מאוחר יותר בשבי הסורי. בעקבות זאת הורה המג"ד "יזה" לשני הנגמ"שים, שהיו במארב ברמת מגשימים לנוע במהירות לתל סאקי ולפנות את החיילים שעל התצפית ואת חיילי השריון שכליהם נפגעו באזור ואשר שהו בבונקרים על התל. הוראת המג"ד ניתנה ביום השני של המלחמה, 7-7 באוקטובר בשעה 5:45.

נסיון החילוץ הראשון

הכוח בפיקוד סגן חנני שכלל שני נגמ"שים נע צפונה מכוון רמת מגשימים לתל סאקי. במרחק 400 מ' מהתל נפתחה עליו אש משוליו המזרחיים של התל. הכוח המשיך בתנועה על ציר הכביש תוך כדי פתיחה באש מלפנים ומדופן ימין ושמאל. במרחק 70 מ' מהתל נתקל הנגמ"ש של בני חנני באש חזקה ממארב סורי ונעצר הנגמ"ש השני, בפיקודו של אדיאל שנע בעקבותיו, התנגש בו מאחור. החיילים קפצו משני הנגמ"שים ונפגעו מיד באש אויב. מכות החילוץ נותרו בחיים שני חיילים: פארג'ון, שהיה פצוע קשה וכן ארי פצוע קל. הם ניסו לחלץ את עצמם בחזילה. כאשר עברו בקרבתם חיילים סוריים העמידו השניים פני מותם. ההתקלות של כוח בני חנני לא נצפתה ע"י סגן מנחם, מפקד המוצב בתל סאקי, מאחר והיתה בשטח מת לגבי. הדווח האחרון של סגן חנני היה שהוא: "נתקל וקופץ מהנגמ"ש" ואז נותק הקשר. בתל עצמו היה המצב קשה. מפקד העוצבה סגן מנחם ישב ליד מקלע ה-0.5 בתוך הנגמ"ש וירה ללא הפסק. בשלב מסוים נפגע בברכו וירד מן הנגמ"ש. רוני ואבייטל החליפו אותו. אבייטל ירד לזמן קצר מן הנגמ"ש אך חזר אליו משהבין כי רוני נפצע קשה. קירבת הסורים הפכה למאיימת יותר. סגן מנחם היה עסוק בניסיונות התקשרות אל המפקדה כדי לבקש אש ארטילרית או חילוץ.

נסיון החילוץ השני

הבקשות החוזרות מן המוצב הביאו את מפקדת הגדוד באל על לראגן כוח חילוץ נוסף בפיקודו של

שלמה אבייטל – הסיפור האישי

מתוך "במחנה" 22.9.88

הרצינית. התמונות האחרונות היו של הבונקר, של החברה עומדים במפתח ושל "סקייהוק" ישראלי שנפל וטייסו נטש את הטייס, אגב, פגש שלמה בכית ההבראה בחיפה, ונתן לו את התמונות.

את עיטור העוז, שקיבל לאחר המלחמה, הוא שומר במגירה. כמעט ולא מדבר עליו. "זה באמת לא חשוב לא משנה"

בשעות החן של התופת, שלמה חשב, חסם עורקים. אפילו חסם בידו פיר שהיה בבונקר, כדי שלא ושחילו דרכו רימון. "חשוב לזכור באותה מידה שהצלחתי יכולתי גם להכשל", הוא תוהר ואמר.

בבוקר באו זמינו אותם: איך, מה, מתי, הוא לא זוכר בדיוק. "זה בטח מתועד", אחרי המלחמה, הגיעה "המלחמה השנייה", אל בית החולים שבו שכב, פצוע מרסיסים ולוקה בשמיעתו, החלו להגיע משמחות החיילים היו במוצב. באו לבקר, לשאול האם יודע לו משהו על הבנים. "ראית אותי?" "אתה יודע מה קרה לך?"

אחר כך חזר לגרעין, בקיבוץ עין גדי. מעוטרת בצל"ש, מבלי שאיש ידע.

את מי ששרד מהבונקר של תל סאקי הוא לא מרבה לראות. "הדרכים נפרדו. אולי מתוך רצון למחוק, אולי כי אין זמן".

"כל אחד מחברי היה נוהג בצורה דומה" אוקטובר 1973. שלמה אבייטל, 21, חייל בחטיבת הנח"ל. מחזור נובמבר 70. תודש לפני השיחרור.

"כשאמרנו לנו לעלות לתל סאקי, לתצפות, כחלק מהתמונות שהוכרזה, חשבנו ששוב יש איזו תקרית מקומית. עלינו. היה שם יופי של פסטורלית, נוף מקסים".

שלמה, חובב הצילום, הניח את הרגעים היפים במצלמת ה"אולימפוס" שלו. התפרה במוצב, החברה על הכ"נ, החברה על רקע הנוף. לא העלה בדעתו שהתמונות האלה יהיו, לחלקם, התמונות האחרונות.

ואז החלה ההפגזה. "בפעם הראשונה בחיי הייתי תחת אש חיה. הפגזים שרקו שבינו. רוני, חבר טוב שלי, החליף אותי לכמה דקות ליד מקלע ה-0.5 – ונפגע קשה בראש. היה לי מזל כל מקום שהייתי בו במוצב, משהו נפגע בו, או לפני שהגעתי, או אחר כך. אני זוכר שזה נתן לי את התחושה שאני מחוסן, שעל אף כדור אין הכתובת שלי. אני אופטימי מטבעי. אחרת, אולי, לא הייתי כאן היום. ידעתי, באמת ידעתי, שאצא חי". הוא מתקשה בשיחזור הסדר הטכני והרעיוני של האירועים. התמונות לא עוזרות לו להיזכר. מתברר, שהסרט במצלמה נגמר בדיוק כשהתחילה ההפגזה